

Dinsel Hareketler ve Sosyal Refah (Mısır, İsrail, İtalya ve Abd)

Nancy J. DAVIS & Robert V. ROBINSON
Çeviri : Hasan ŞEN & Balım Sultan YETGİN,
İletişim yayınları, ss.304

Ahmet AKTAŞ*

Toplumları din ekseninde şekillendirmek isteyen dört farklı dinsel hareketin (Mısır'da Müslüman Kardeşler, İsrail'de Sefarad Tevrat Muhafızları (Şas), İtalya'da Communione e Liberazione ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Kurtuluş Ordusu) ortaya çıkışları, gelişmelerinin öyküleri, örgütlenme biçimleri, alternatif toplum modeli oluşturmak adına kurdukları kurum ve kuruluşlarla devletin etrafından nasıl dolandıklarının ele alındığı önemli bir çalışma.

* Arş. Gör, Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Günümüz dinsel açıdan Ortodoks yaklaşıma sahip olan Hıristiyanların, Yahudilerin ve Müslümanların sosyo-ekonomik ve kültürel amaçları olan dinci hareketleri, sekülerleştiklerine inandıkları toplumlarda kendi inanç stratejilerini yerleştirme konusunda ortak özellikler arz etmektedir. Son zamanlarda akademik çalışmalar, medya ve politik yorumlarda, 11 Eylül saldırısının da etkisiyle bu hareketler sadece terörizm odaklı betimlenirken, bu hareketlerin sosyal hayata katkıları göz ardı edilmiştir. Kitapta bu dinsel Ortodoks hareketlerin, devletin kurumlarına alternatif olacak dini, kültürel ve ekonomik kurumlar kurarak “*Devleti etrafından dolanmak*” şeklinde adlandırılan, sivil toplumu nasıl ele geçirdikleri anlatılmaktadır.

Kitabın temel sorusu şudur: “*Sosyal hareket teori ve araştırmalara göre modern toplumlarda dinsel açıdan Ortodoks hareketlerin, birden fazla cephede yer alan kapsamlı ve çok maddeli gündemleri ve katı ideolojilere (ahlaki kesinlik) sahip, uzlaşmaya isteksiz olmaları bu hareketlerin başarılı olmaları önünde ciddi birer engelken nasıl oluyor da bu dinsel hareketler varlıklarını sürdürüyorlar?*”

Kitap giriş ve 5 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın nasıl yürütüldüğü ve ele alınan grupların çalışmaya konu edilmesindeki sebepler anlatılmaktadır.

Devletle, Devletin Etrafından Dolanarak Mücadele Etmek diye adlandırılan birinci bölümde, çalışmanın sağlıklı bir zemine oturması ve dinsel hareketlerin doğası, toplumları kendi amaçları doğrultusunda şekillendirirken karşılaştıkları sorunlar ve bu hareketlerin dini ön plana çıkartırken benimsedikleri stratejinin kavranması için gerekli teorik zemin hazırlıyor.

İkinci bölümde İslam dünyasında en önemli İslamcı Hareketi ve bütün İslamcı hareketlerin ana örgütü olarak kabul edilen İhvan-ı Müslimin (Müslüman Kardeşler) örgütü ele alınmıştır. Müslüman kardeşlerin devletin etrafından dolanma çabaları bağlamında dini, kültürel ve ekonomik kurumları nasıl inşa ettikleri, 1930-1948 yılları arasında uygun zamanlarda Mısır toplumunun ihvan tarafından kademeli olarak nasıl İslamileştirdiği işlenmiştir. Ayrıca, harekete üye kazandırma sistemi, bölgedeki bağımsızlık mücadelelerine düzenledikleri gösterilerle verdikleri destek, Nasır yıllarındaki bölünme ve İhvan'ın parlamentoya girişi süreçleri işlenmiştir. Müslüman Kardeşler, yukarıda kitabın temel sorusu bağlamında düşünüldüğün-

de nasıl oldu da Mısır hükümetlerinin uyguladığı şiddet politikası ve örgütü iki kez dağıtmasına rağmen bu günlere gelebildi? Yazarlar, İhvanın bu başarısını, Mısır devletine alternatif dini, kültürel ve ekonomik kurumların reformist inşasına bağlamaktadır.

Üçüncü bölümde 1983 yılında Haham Ovadya Yosef tarafından İsrail'de Mızrahi Yahudilerin aşırı Ortodoks hareketi olarak kurulan Sefarad Tevrat Muhafızları (Şas) örgütü ele alınmıştır. Şas'ın temel amacı Musevi şeriatının İsrail devletindeki yegâne kanun haline getirmektir. Hareket bu amacını gerçekleştirirken kullandığı yöntemler, halka sunduğu hizmet alanları, üye kazanma konuları tanıtılmıştır. Devletin arkasından dolanmak için devlete sızmaya çalışmışlar ve kuruluşundan bu güne İsrail parlamentosunda farklı partilerle koalisyon kurmuşlardır. Şas, koalisyon hükümetlerinde yer alırken devletin zayıf kaldığı alanlarda halka alternatif hizmetler sunabileceği kurumlar inşa etmek için stratejik bakanlıklar talep etmiş bu bakanlıklar üzerinde mensuplarına hizmet götürmüştür. *Devletin arkasından dolanmak* için devletin imkânlarını kullanan Şas, bu şekilde geniş bir taban kazanmış ve kuruluşundan bu zamana kadar sosyal hareket teorilerinin aksine bu kurumlar sayesinde varlığını sürdürmüştür. Ancak bekleneceği şekilde, devlet kaynaklarının kullanılması gruba yönelik eleştirilerin hedef haline gelmesine neden olmaktadır.

Dördüncü bölümde, İtalya'da Kilisenin ve Papa'nın daha önemli roller üstlenmesi için çabalayan Katolik, gelenekçi hareket Comunion e Liberazione (CL) ele alınmıştır. İhvan ve Şas'ın ortaya çıktığı toplumlarda nispeten refah düzeyinin düşük olmasına rağmen CL'nin refah seviyesi yüksek olan İtalya'da ortaya çıkması, alternatif kurumlar aracılığıyla devletin etrafından dolanma stratejisi için düşük refah seviyesinin bir ön koşul olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu bölümde paralel Hıristiyan bir toplumun temellerini atmak için CL'nin topluma sunduğu hizmetler, hareketin yükseliş ve çöküşü, siyasete katılım, üyelik sağlama konuları ele alınmıştır. Burada dikkatlere sunulan önemli hususlardan biri de hareketin Kilise tarafından takdir edilmesi ve hareketin her yıl halklar arası dostluk buluşması adında organizasyonlar düzenlemesidir.

Beşinci bölümde, ABD'de ismini sekülerizm ve modernlikle mücadele-

nin bir cephesi olarak görmesinden alan Kurtuluş Ordusu ele alınmıştır. Bu hareketin diğerlerinden farklı yönü teolojik veya kültürel gündemlerinden ziyade ekonomik misyonuyla tanınmasıdır. Amaçları genel olarak politik olmakla beraber politika ile doğrudan ilişkisi, devleti Hıristiyan doğrultu olarak gördükleri yönde ilerletmek adına lobi faaliyetleri yürütmektir. Hareket, geniş temelli dini kurumlar inşa etme çabalarını İsa Mesih'in ikinci gelişinin yolunu açacak kritik derecede önemli teolojik amaç olarak kabul eder. Bu bölümde Kurtuluş Ordusunun faaliyetleri, cemaatçi yapısı, üyelerin kazandırılması, tarihsel süreç içerisinde yaşadığı yükselme ve düşüşler, İsa Mesih'in gelişini hızlandırmak ve toplumu ona hazırlamak için sundukları sosyal, ekonomik dini ve kültürel hizmetler ele alınmıştır.

Sonuç olarak, dört farklı dini gelenek ve toplumdaki dört farklı dini grubun incelendiği çalışmada, bu hareketlin ihmâl edilen ya da görmezden gelinen yönleri olan yardımlaşma, dayanışma ve sosyal refaha katkıları sunulmuştur. Bu dinsel hareketlerin, sosyal hareket teorilerinin öngörülerinin aksine varlıklarını sürdürmelerinin altında yatan temel etkenin hareketlerin bu özelliği olduğu belirtilmektedir.

Çalışma, Türkiye'de sıklıkla tartışılan dini hareketleri, onların dini, sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi faaliyetlerini anlama konusunda sosyologlara yeni pencereler açmaktadır. Bu grupların benzer tebliğ yöntemleri, uluslararası hedeflere sahip olmaları ve çalışma yürüttükleri toplumlarda bunlara yapılan benzer eleştiriler dikkat çekicidir.